

Warszawa, dnia 04.04.2025

Prof. dr hab. inż. Adam Śliwiński
Katedra Ryzyka i Ubezpieczeń
Instytut Ryzyka i Rynków Finansowych
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja dysertacji doktorskiej mgr inż. Bernarda Kokczyńskiego

pt. *Prognozowane bankructwa przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019-2022.*

Przedmiotowa dysertacja doktorska została przygotowana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. Doroty Witkowskiej (promotor) oraz dr Błażeja Sochy (promotor pomocniczy) w Szkole Doktorskiej Nauk Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego - Wydział Ekonomiczno-Społeczny.

I. Podstawa opracowania recenzji

Podstawą opracowania recenzji jest decyzja Komisji Uniwersytetu Łódzkiego ds. stopni naukowych w dyscyplinie ekonomia i finanse z dnia 27.01.2025 r. o powołaniu na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr. inż. Bernarda Kokczyńskiego pt. *Prognozowane bankructwa przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019-2022*. Decyzja została przesłana pismem Przewodniczącego Komisji UŁ ds. stopni i tytułów z dn.27.01.2025.

Recenzowana dysertacja jest obszerna. Liczy 251 stron wraz z załącznikami. Jej integralną częścią są załączniki, gdzie Autor prezentuje zarówno opis postępowań naprawczych jak i dane odstające w poszczególnych, analizowanych branżach. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, zakończenia, spisu tabel, rysunków i wykresów oraz bibliografii. Rozdział pierwszy oraz drugi mają charakter teoretyczny (poza obliczeniami zaprezentowanymi w tabeli 2.16). W rozdziale trzecim opisano metody badawcze. Rozdział czwarty koncentruje się na opisie próby badawczej. Rozdział ma charakter empiryczny. Opisano w nim wyniki prowadzonych przez Autora badań. W rozprawie zamieszczono 65 tabeli, 29 rysunków. W bibliografii wykazano wykorzystanie 293 pozycji źródłowych. Pomimo wykorzystania nie wyodrębniono spisu stron internetowych artykułów i raportów.

Treść recenzji

II. Trafność wyboru tematu i oryginalność problemu badawczego

Kwestia prognozowania bankructw przedsiębiorstw od wielu już lat stanowiła i nadal stanowi obszar zainteresowania wielu badaczy. Funkcjonowanie przedsiębiorstw, ich kondycja finansowa wpływa na rozwój gospodarczy, poziom innowacyjności oraz w konsekwencji na rozwój cywilizacyjny. Autor podjął się więc niezwykle ciekawego i interesującego tematu. Słusznie Autor zauważa, że liczba bankructw może być jednym z symptomów kryzysu gospodarczego. Jednocześnie historia pokazuje, że nawet największe i najbardziej stabilne przedsiębiorstwa mogą doświadczyć problemów finansowych i w konsekwencji zbankrutować. Poprzez ryzyka systemowe oraz sieć wzajemnych powiązań upadłości te mogą negatywnie wpływać na gospodarkę w skali globalnej. Świadomie tu użyłem (w nawiązaniu do wyjaśnień Autora) dwóch sformułowań mianowicie upadłość i bankructwo. Autor te pojęcia różnicuje. W rozdziale I opisuje ich charakterystykę. Przedstawioną przez Autora dyskusję na temat pojęć bankructwa, a upadłości należy uznać za bardzo ciekawą. Uwzględniając wagę zagadnienia, jego znaczenia zarówno dla praktyki gospodarczej jak i sfery naukowej podjęty temat należy uznać za niezwykle ważny i ciekawy. Pomimo tego, że już wiele razy był podejmowany zarówno przez badaczy zagranicznych (Altman) jak i polskich (Mączyńska) nadal jest oryginalny. Modele przewidywania bankructw powinny być bowiem ciągle monitorowane i kalibrowane, w szczególności w czasach obecnych, gdzie mamy do czynienia z wysokim poziomem niepewności. W przypadku przedmiotowej dysertacji doktorskiej o oryginalności podjętego tematu jak i problemu badawczego świadczy przede wszystkim sposób i metoda rozwiązywania postawionego problemu. W pracy bowiem wykorzystano zarówno metody dyskryminacyjne jak i regresję logistyczną do oceny skuteczności modeli prognostycznych. W badaniach uwzględniono 416 przedsiębiorstw, których charakterystyka obejmowała 100 zmiennych, głównie o charakterze finansowym (s.9). Autor uwzględnił także zmienne o charakterze niefinansowym. Co należy uznać za podejście oryginalne i wkład własny Autora. Dodatkowo bardzo ciekawe i oryginalne jest zastosowanie narzędzi tzw. sztucznej inteligencji (Chat GPT, s.152) w procesie doboru zmiennych diagnostycznych. Horyzont czasowy badania uwzględniał okres od 2017 do 2022. Wybór okresu jest ważny bowiem uwzględniał zarówno czas względnej stabilizacji gospodarczej jak i okres związany z pandemią Covid-19. Jak już wspominałem wcześniej sytuację powodującą wzrost niepewności (np. pandemia) powinny być uwzględniane w kalibracji i procesie uaktualnienia modeli predykcyjnych. Nie spotkałem się

z badaniami dotyczącymi modeli przewidywania bankructw obejmujące okres pandemii. W związku z tym uważam, że przyjęty horyzont czasowy dodatkowo świadczy o oryginalności prowadzonych badań.

III. Ocena poprawności i kompletności celów badawczych

Za Autorem: ...*Celem poznawczym pracy jest identyfikacja czynników mających istotny wpływ na złożenie wniosku o upadłość przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019-2022. Celem aplikacyjnym jest budowa i oszacowanie modeli pozwalających na skuteczne rozpoznawanie zagrożeń kontynuacji działalności przedsiębiorstw.* W pracy postawiono hipotezę główną, która głosi że istnieją finansowe i niefinansowe czynniki, które mają wpływ na kondycję finansową przedsiębiorstw i determinują ryzyko upadłości. Ponadto sformułowano hipotezy pomocnicze. Pierwsza mówi o tym, że zmienne mające istotne znaczenie dla klasyfikacji przedsiębiorstw różnią się w zależności od branży, w której przedsiębiorstwo funkcjonuje. Druga dotyczy zmiany warunków gospodarczych związanych z pandemią Covid-19, które spowodowały zmianę czynników determinujących ryzyko upadłości.

Na stronie 88 Autor jeszcze raz przytacza cel aplikacyjny. Nasuwa mi się tu pytanie Czy Autor utożsamia bankructwo z procesem kontynuacji działalności?

Hipotez główna wydaje się oczywista. Myślę, że Autorowi chodziło o czynnik statystycznie istotne oraz o sprawdzenie tego czy w ramach postępu czasu i zmian otoczenia (np. pandemia) czynniki te uległy zmianie. Według mnie Autor dał temu wyraz formułując hipotezy pomocnicze. Zarówno cele jak i postawione hipotezy uważam za jasne i kompletne.

IV. Ocena struktury pracy, jej formalnej strony oraz znajomości, doboru i analizy wykorzystanych w pracy źródeł

Treść pracy została podzielona na pięć rozdziałów. Struktura pracy jest podporządkowana procesowi realizacji celów dysertacji, a w konsekwencji weryfikacji głównej hipotezy badawczej. W rozdziale pierwszym opisano ewolucję koncepcji przedsiębiorstw i przedsiębiorczości. Dokonano tam także analizy struktury polskich przedsiębiorstw w latach 2017-2022. Jako wniosek wskazano, że wzrostem liczby mikroprzedsiębiorstw charakteryzował się sektor niefinansowy. Wykazano także stabilny udział dużych firm co potwierdziła tendencja panująca w UE.

W rozdziale drugim skupiono się na charakterystyce bankructw jako procesowi wynikającemu z kumulacji problemów finansowych oraz nieumiejętnego zarządzania w sytuacji kryzysowej. Jak już wcześniej wspomniałem Autor poddał tutaj bardzo ciekawej dyskusji problem definiowania bankructwa w odróżnieniu do upadłości. W rozdziale tym dokonał także kontestacji wiarygodności danych dotyczących liczby upadłości w Polsce wnioskując, że choć liczba upadłości maleje to łączna liczba niewypłacalności rośnie. Głównie było to spowodowane implikacją zmian prawnych. Jest to bardzo ciekawy wniosek. W rozdziale dokonano także analizy literatury przedmiotu i na jej podstawie stworzono listę czynników finansowych i niefinansowych, które w dalszych badaniach stanowiłyby potencjalne czynniki determinujące kondycję finansową przedsiębiorstw. Czynniki te mogą być wykorzystane w modelach prognozowania bankructwa. Raczej w pracy naukowej nie używałbym słowa firma w odniesieniu do przedsiębiorstw. Firma to nazwa pod jaką działa przedsiębiorstwo. Autor używa tu tego słowa raczej potocznie. Jednocześnie w rozdziale II wiele bardzo ciekawych i istotnych kwestii poruszana jest w ramach przypisów dolnych. Według mnie, przynajmniej część z nich może stanowić główny tekst dysertacji (na przykład treści zawarte w przypisie nr. 39 i 49, s.52, czy przypis 49 na s. 78).

W rozdziale III opisano i dokonano charakterystyki metod badawczych. W rozdziale IV scharakteryzowano także proces budowy bazy danych. Tutaj proszę Autora o odniesienie się do kwestii horyzontu czasowego oraz przedziału czasu zawartego w tytule pracy. W tytule określono okres analizy jako 2019-2022. Natomiast, według Autora (np.s.193) horyzont czasowy badań to 2017- 2022. W rozdziale po wstępnej analizie bazy danych podano ciekawy wniosek a mianowicie, że bankruci charakteryzują się ujemnymi wielkościami średnich oraz median badanych cech. Charakteryzują się także wysoką asymetrią wynikającą z obserwacji odstających. Świadczy to o skrajnie niestabilnej sytuacji finansowej. Myślę, że rozdział III i IV mogłyby być połączone w jeden. Uwaga ta nie wpływa na wartość i ocenę pracy. Może być wykorzystana przez Autora jeśli planuje publikację prezentowanych badań w formie monografii.

Według mnie w rozdziale III nie było sensu prezentowania podstawowych statystyk opisowych (średnia, mediana itp. S.89 do 93). Myślę, że tu wystarczyło odesłać czytelnika do pozycji literaturowych.

Rozdział V dotyczy i zawiera opis wyników badań. W rozdziale tym Autor omówił ponad 100 modeli prognozowania bankructwa. Wnioski są bardzo ciekawe i interesujące.

Struktura dysertacji odpowiada wymaganiom jakie stawiane są pracy o charakterze naukowym, stanowiącej podstawę postępowania o nadanie stopnia doktora. Według mnie w pracy nie ma opisów zbędnych (może poza opisem podstawowych statystyk opisowych), każdy fragment jest uzasadniony i przybliża Autora do realizacji zacytowanego wcześniej celu głównego. Jednocześnie struktura odpowiada postawionym zadaniom badawczym. Wykorzystane źródła literaturowe w pełni odpowiadają tematowi pracy.

V. Ocena stopnia zaawansowania zawartej w rozprawie wiedzy teoretycznej i znajomości metodologii badań oraz metod badawczych

Praca, poza rozdziałami teoretycznymi zawiera wyniki badań empirycznych prowadzonych przez Autora. Wyniki te stanowiły podstawę do weryfikacji hipotez badawczych. Badania opierały się na szczegółowych danych statystycznych opisujących ryzyko bankructwa. Praca stanowi oryginalny wkład w rozwój dyscypliny ekonomia i finanse. Jak twierdzi sam Autor (s.8) ... *Novum realizowanych w pracy badań jest uwzględnienie okresu naznaczonego skutkami pandemii oraz wykorzystanie zmiennych reprezentujących niefinansowe cechy przedsiębiorstw, które są pomijane w większości modeli przewidujących bankructwa.* Wyniki badań mają także implikacje empiryczne. Analizując otrzymane wnioski Autor formułuje trzy główne rekomendacje. Pierwsza to stosowanie branżowo różnych modeli przewidywania bankructwa. Druga dotyczy objęcia sektora MŚP systemowym mechanizmem oceny ryzyka bankructwa oraz trzecia sugerująca jaki okres należy barć pod uwagę w procesie oceny (s.200). Sam fakt przeprowadzenia oryginalnych badań empirycznych, wyciągnięcie na ich podstawie wniosków świadczy o tym, że Doktorant posiada wystarczający zasób wiedzy teoretycznej oraz umiejętność prowadzenia samodzielnej pracy naukowej. Świadczą o tym także następujące przesłanki:

- odpowiednia struktura pracy;
- dogłębne badania literaturowe poprzedzające badania empiryczne,
- właściwe wprowadzenie teoretyczne do podjętej tematyki;
- weryfikacja hipotez badawczych i realizacja celów pracy;
- właściwe wnioski, które mają aplikację zarówno w teorii jak i praktyce.

Samodzielność naukowa przejawia się także w krytycznym spojrzeniu Autora związanym na przykład z lukami w bazie danych, czy zastosowanym procesie wisoryzacji. Autor także określa kierunki dalszych badań. Chociażby dalszą integrację zmiennych finansowych i niefinansowych.

VI. Ocena umiejętności poprawnego i przekonującego przedstawienia uzyskanych wyników oraz wskazanie dobrych stron rozprawy i jej głównych wad

Praca zawiera badania własne Doktoranta. Badania zostały przeprowadzone w oparciu o analizę statystyczną z wykorzystaniem szczegółowych danych dotyczących ryzyka upadłości w Polsce w latach 2019-2022. Walorem pracy jest niewątpliwe uwzględnienie dużej liczby przedsiębiorstw, ocena modeli zróżnicowanych według branż, uwzględnienie okresu pandemicznego oraz przetestowanie dużej liczby modeli predykcyjnych. Realizując badania Autor osiągnął zmierzone cele pracy oraz zweryfikował hipotezy badawcze. Praca zawiera ciekawe wnioski poznawcze oraz rekomendacje praktyczne. Na stronie 197 pojawia się wniosek dotyczący skuteczności modeli predykcyjnych w niestabilnym otoczeniu (zawirowania gospodarcze). Według Autora w sytuacji zawirowań gospodarczych modele prognostyczne mogą charakteryzować się wyższą skutecznością. Wniosek jest ciekawy i w kontradycji do dotychczasowych osiągnięć naukowych. Na przykład Gerd Gigerenzer twierdzi, że modele matematyczne w okresie rosnącej niepewności charakteryzują się niższą dokładnością i niższą skutecznością stosowania, szczególnie w procesie oceny poziomu ryzyka (G. Gigerenzer, *Risk Savvy*, Penguin, 2015). Tutaj Autor mógłby rozwinąć dyskusję. Jednocześnie chciałbym zwrócić się do Autora z pytaniem czy według niego istnieje model uniwersalny, oceny ryzyka niewypłacalności? Ewentualnie, który z analizowanych jest najlepszy?

VII. Ocena końcowa

Uważam, że ocenianą dysertację należy uznać za dzieło oryginalne. Praca oraz przedstawione w niej treści i osiągnięte wnioski są wynikiem badań naukowych prowadzonych przez Doktoranta. Prezentując pracę Autor udowodnił, że posiada szeroką wiedzę teoretyczną na podjęty temat oraz ogólną w dziedzinie ekonomii i finansów. Czytając pracę doszedłem także do wniosku, że Autor ma duże doświadczenie związane ze stosowaniem aparatu ilościowego. Aplikacja posiadanej przez Autora wiedzy, umiejętne posługiwanie się aparatem badawczym doprowadziła do pełnego osiągnięcia celów pracy oraz rozwiązania problemu badawczego. Badania zostały przeprowadzone w sposób rzetelny i oryginalny.

Na podstawie lektury rozprawy doktorskiej Pana mgr inż. Bernarda Kokczyńskiego pt. „Prognostowanie bankructwa przedsiębiorstw w Polsce w latach 2019-2022” jestem zdania, że rozprawa ta stanowi twórcze i oryginalne opracowanie naukowe. Dowodzi umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej Autora.

Recenzowana praca spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim określone w stosownych ustawach. Wobec powyższego oceniam ją pozytywnie i wnioskuję o dopuszczenie mgr inż. Bernarda Kokczyńskiego do dalszych etapów postępowania o nadanie stopnia doktora. Uwzględniając złożoność prowadzonych badań wnioskuję także o wyróżnienie pracy.

Prof. dr hab. inż. Adam Śliwiński